

Informační gramotnost a informační vzdělávání

Autor: Mgr. Gabriela Obstová

Číslo: roč. 4, č. 2/2018

Rubrika: Inspirujeme se

Klíčová slova:

knihovny, Knihovna Jiřího Mahena v Brně, dětská oddělení knihoven, Národní soustava povolání, Národní soustava kvalifikací, celoživotní vzdělávání, metody, informační vzdělávání, certifikace, zkoušky

Informace, gramotnost, vzdělávání – tyto pojmy skloňujeme ve všech pádech a při všech příležitostech týkajících se vzdělávání dětí, dospělých, sebe sama, v rámci nejen pracovního života. Z pozice autorizovaného zástupce, který vzdělává a připravuje uchazeče na kvalifikační zkoušky, bych se ráda podělila o své zamýšlení, postřehy a zkušenosti ze vzdělávání a zkoušení zájemců o pozici Knihovník v knihovně pro děti.

Úvod

Na úvod si vysvětlíme „zákulisi“ této kvalifikační pozice. [Knihovna Jiřího Mahena v Brně](#) je (zatím jedinou) autorizovanou osobou pro [vzdělávání a zkoušení kvalifikační pozice dle NSK](#) (Národní soustava kvalifikací) [Knihovník v knihovně pro děti](#). Autorizovaní zástupci KJM jsou oprávněni zkoušet uchazeče, vzdělávat je a připravovat ke zkouškám. Hodnotící standard pro tuto pozici stanoví kompetence, které by měl uchazeč ovládat, znát je, orientovat se v nich. Pozice má středoškolskou úroveň a záběr kompetencí je natolik široký, že jejich náročnost může leckomu připadat jako úroveň téměř vysokoškolská. Tento subjektivní pocit může pramenit z toho, že standard vyžaduje od uchazečů široký vědomostní rozhled, znalosti a dovednosti v měkkých i tvrdých kompetencích, které by měly být součástí gramotnosti každého knihovníka na jakékoliv pozici. Vždyť i historicky je knihovník považován za vzdělaného, osvětového (vše znalého :-)) pracovníka knihovny se schopností nejen poradit a pomoci při výběru. V současné době se k těmto kompetencím přidává digitální a/nebo počítačová gramotnost, kreativita a případně základy psychologie, pedagogiky a další podobné disciplíny. Kompetence v hodnotícím standardu jsou z 90 % totožné s pozicí **Referenčního knihovníka**. Zbývajících 10 % tvoří kompetence přímo určené „dětskému knihovníkovi“. Z toho bychom mohli odvodit, že Knihovník v knihovně pro děti je vlastně Referenční knihovník s nadstavbou dovedností a schopností pro realizaci aktivit na podporu dětského čtenářství a realizaci informační výchovy dětských čtenářů. Pokud nahlédneme do výčtu činností [Referenčního knihovníka](#), primárně nám, kromě jiného, vychází práce s informacemi, poskytování informačních služeb a s tím spojená orientace ve zdrojích a umění vyhledávat informace. Troufám si tvrdit, že pozice knihovníka, co do rozsahu činností v praxi malých i velkých knihoven, v sobě slučuje hned několik kvalifikací. A sice Knihovníka v přímých službách s Referenčním knihovníkem a Knihovníkem v dětské knihovně a leckde i Akvizitéra s Katalogizátorem. Tímto úvodníkem směřuji k podstatě a tématu tohoto článku – k informační gramotnosti a informačnímu vzdělávání knihovníků.

Co...?

Co tedy patří do kompetencí informačně gramotného knihovníka? Co by měl znát a vědět? V hodnotícím standardu NSK jsou mimo jiné uvedeny kompetence pro odbornou způsobilost (tvrdé kompetence) v oblastech, jakými jsou orientace v EIZ[1], poskytování rešeršních služeb, vyhledávání

informací, obsahová analýza textu a jiné. A protože „všechno souvisí se vším“, je i vztah znalostí v těchto kompetencích navzájem propojený. Na otázky **Co...?** se tedy nabízí odpovědi: Vědět, co hledám a pro koho to hledám... Jak to budu hledat a kde to budu hledat... Jak a kolik z toho dále využiji apod.

Aby byl člověk (informačně) gramotný, musí být schopen rozpoznat, kdy potřebuje informace a být schopen je efektivně vyhledávat, hodnotit a účinně využívat. V neposlední řadě jsou lidé informačně gramotní ti, kteří se naučili, jak se učit. Vědí, jak se učit, protože vědí, jak jsou znalosti organizovány, jak najít informace a jak používat informace takovým způsobem, že se od nich mohou učit ostatní. Jsou to lidé, kteří jsou připraveni na celoživotní vzdělávání, protože mohou vždy najít informace potřebné pro jakékoli úkoly nebo rozhodnutí.[2]

Postřehy, zkušenosti: praxe - 1

Ze zkušeností se zkoušením uchazečů o kvalifikaci knihovníka v knihovně pro děti mohu konstatovat, že právě vyhledávání informací či vůbec **vyhledávání v katalogích nebo databázích bylo slabší stránkou téměř většiny uchazečů**. Někteří uchazeči o zkoušku neprošli žádným vzděláváním (před zkouškou) a byla na nich znát dezorientace ve zdrojích a jistá neznalost vyhledávací strategie. Uchazeči, kteří se zúčastnili vzdělávacího cyklu – elektronického i prezenčního, byli připraveni relativně lépe. Samozřejmě je třeba vzít v úvahu, že i tato dovednost má individuální charakter a dle mého názoru s ní úzce souvisí úroveň počítačové gramotnosti.

V rámci vzdělávacího cyklu bylo umožněno uchazečům seznámit se s tématy prostřednictvím učebních materiálů, cvičných úkolů, prezentací. Ale nejpřínosnějším a nejvíce kladně hodnoceným počinem bylo samotné praktické **procvičování různých způsobů vyhledávání v různých zdrojích na různé dotazy**. Základní dovednosti knihovníka, dle mého názoru, by měla být primárně schopnost orientace v online katalogu (OPACU či IPACU) své domovské knihovny. Schopnost či dovednost vytvořit správné zadání dotazu, kombinaci vyhledávacích polí a hledaných slov. Knihovník by tedy měl znát svůj knihovní systém a vědět, jakým způsobem v něm nejefektivněji vyhledávat. Tato zkušenost mu umožní lépe se orientovat i v katalogích jiných knihoven a systémů. Výsledkem využití těchto dovedností, znalostí a zkušeností v praxi pak často bývá spokojený klient hledající tituly nebo informace, který se s tímto obrátil na svého knihovníka. Pokud má čtenář (tohoto článku) dojem, že znalost výše uvedených kompetencí by měla být samozřejmostí, pak mu dám za pravdu, ale vím, že se tu může skrývat malé/velké ALE...

Souvislosti

Jak bylo již uvedeno výše, že „všechno souvisí se vším“, pak bych ráda a pro jistotu zmínila ony souvislosti. Bibliografický záznam je jedním z hlavních středobodů „knihovnického vesmíru“ :-). S bibliografickým záznamem se knihovník setkává při různých situacích a v různých podobách (v závislosti na knihovním systému, zobrazení záznamů v katalogích apod.). Bibliografický (rozuměj i katalogizační) záznam poskytuje informace popisující danou knihovní jednotku a informace určující obsah dané knihovní jednotky. Údaje, které mohou být stěžejní pro vyhledávání knihovníkem nebo klientem, většinou označujeme jako selekční údaje. Selekční údaje zpravidla vytvářejí/vkládají do záznamu Katalogizátoři.

Takže i knihovník, který není nutně Katalogizátorem, by měl mít alespoň minimální povědomí z této oblasti (katalogizace), aby si dokázal poradit s výběrem selekčních údajů při vyhledávání informací. Představte si ten vítězný pocit, když brouzdáte internetem po vzdálených zemích, zajímají vás webové stránky tuzemských i zahraničních knihoven a zvědavě nahlížíte do online katalogů a pátráte po zajímavých informacích či jednotkách uložených ve fondech těchto knihoven. A to vše díky tomu,

že se orientujete v zobrazení bibliografického záznamu (nejlépe ve formátu MARC :-)). Nejste Katalogizátor, ale vyznáte se v záznamech a dokážete tak zjistit potřebné, hledané či zajímavé informace. Proto jsou i kompetence ve standardu NSK nastaveny tak, aby výsledkem vzdělávání bylo získání přinejmenším základních znalostí ve všech oblastech, které spolu souvisí.

Postřehy, zkušenosti: praxe - 2

Témata vzdělávacího cyklu byla nastavena tak, aby jednak splňovala požadavky standardu NSK a jednak se pokusila ukázat souvislosti mezi nimi navzájem. Např. téma **Knihovní systémy** se propojilo s tématem **Knihovní online katalogy** (různé systémy, různé katalogy a vyhledávání). Propojili jsme téma **Akvizice s Nakladatelskou politikou** (souvislost nejen akviziční). Pod pojem **Katalogizace** jsme shrnuli všechny informace o dokumentu jako takovém, o jeho popisu a analýze obsahu na základě pramenů a analýz (opět blízký vztah s vyhledáváním). Z hlediska informační gramotnosti jsme si jako vzdělávací cíle stanovili naučit uchazeče orientovat se v elektronických zdrojích, naučit je správně definovat dotazy, správně zvolit strategii vyhledávání (rešeršní strategii) a vybrat správný zdroj pro hledání. Primárně jsme poukázali na elektronické zdroje z produkce českých knihoven, zejména Národní knihovny ČR a Moravské zemské knihovny v Brně. (Pozn. redakce: viz [Studijní materiály](#))

Jaká je souvislost s Knihovníkem v knihovně pro děti? Zcela prostá - knihovník, který připravuje aktivity na podporu čtenářství či informační výchovy by si měl umět efektivně vyhledat potřebné informace, měl by mít tyto znalosti a zkušenosti, aby je mohl předávat dětským čtenářům. Měl by být sečtělý - informačně gramotný. Jak nejlépe vysvětlit dětskému čtenáři pojmy z informační výchovy? Nejlépe tak, že je knihovník sám ovládá, zná, umí a ví, jak je ve srozumitelné formě předat dál, tzn. jak nejlépe vyhledávat informace, jak je roztrždit, jak s nimi pracovat a využívat je.

Závěr

Zkušenosti získá člověk praxí, vědomosti získá učením. Souhrnem obojího bývají znalosti. V této souvislosti si dovoluji závěrečné humorné podobenství a poukáži na filmové hrdiny Knihovníky, kteří vynikali svou mírou znalostí a vědomostí (inteligenci nevyjímaje) a byli hrdi na své povolání (viz filmy „Mumie“ a „Flynn Carsen“). Pojdme tedy učením rozšiřovat své vědomosti a znalosti, abychom se také mohli pyšně hlásit k povolání [Knihovník](#) :-). Krásné letní období všem.

Zdroje

[1] Pozn.: EIZ - elektronické informační zdroje

[2] Being literate, a person must be able to recognize when information is needed and have the ability to locate, evaluate and use effectively the necessary information. Information literate people are those who have learned how to learn. They know how to learn because they know how knowledge is organized, how to find information, and how to use information in such a way that others can learn from them. They are people ready for lifelong learning, because they can always find the information needed for any task or decision at hand.

(ALA) Presidential Committee on Information Literacy: Final Report. 1989. [online]. Washington: ALA, 1989. [cit. 2018-04-05]. Dostupné

z <http://www.ala.org/ala/mgrps/divs/acrl/publications/whitepapers/presidential.cfm>

Citace

OBSTOVÁ, Gabriela. Informační gramotnost a informační vzdělávání. *Impulsy: Inspirace, náměty a trendy dětského čtenářství* [online]. roč. 4, č. 2/2018 [cit. 2018-06-27].

Dostupný z WWW: impulsy.kjm.cz/impulsy-clanek/informacni-gramotnost-vzdelavani.

ISSN 2336-727X.